

Lidia Korczak
Kraków

MIEJSCE POŁUDNIOWEJ RUSI W POLITYCZNYCH PLANACH WIELKIEGO KSIĘCIA WITOLDA KIEJSTUTOWICZA

У статті аналізується проблема ролі та місця Південної Русі (України) у політичній програмі великого князя литовського Вітовта.

Ключові слова: Велике князівство Литовське, Південна Русь, Вітовт, політична програма.

В статье анализируется проблема роли и места Южной Руси (Украины) в политической программе великого князя Литовского Витовта.

Ключевые слова: Великое княжество Литовское, Южная Русь, Витовт, политическая программа.

In article the problem of a role and a place of the Southern Rus' (Ukraine) in political program of the grand duke of Lithuania Vitautas is examined.

Key words: Grand Duchy of Lithuania, Southern Rus', Vitovt, political program.

Polityczny byt ziem południowej Rusi w pełnym średniowieczu należał do szczególnie fatalnych. Terytoria skupione wokół dawnego państwowego i kulturalnego centrum jakim był Kijów wraz z najazdem mongolskim uległy ostatecznemu rozbiciu, w dodatku na długo dostały się całkowicie pod bezpośrednie jarzmo ludów koczowniczych. Wraz z podjęciem przez Królestwo Polskie i Litwę działań wojennych na Rusi halicko-włodzimierskiej po śmierci Bolesława Jerzego Trojdenowicza w 1340 roku sytuacja się jeszcze bardziej zagmatwała. Sprzęgło się co prawda owo wydarzenie ze śmiercią chana Uzbeka i podziałami w Złotej Ordzie, ale tym bardziej walczącym ze sobą o wpływy na Rusi południowej stronom, teraz już wielu, łatwiej było zawierać przeciwko sobie doraźne układy. W ten sposób, przy okazji przyłączenia Rusi Czerwonej do Polski przez Kazimierza Wielkiego i jego walk z księciem litewskim Lubartem o Wołyń, na Podolu swe panowanie umacniali z poparciem wielkiego księcia Olgerda synowie księcia nowogródzkiego Koriata (możliwe nawet, iż zaproszeni na Podole przez miejscowych bojarów dla ochrony przez Tatarami). Utrzymana została jednak danina na rzecz zwierzchnictwa Ordy – tzw. tatarszczyzna. W obliczu rywalizacji litewsko-polskiej a także pozbawienia Koriatowiczów po śmierci ojca dzielnicę nowogródzkiej kniaziowie Podola zbliżyli się do Polski i uznali

zwierzchność lenną króla Kazimierza¹. W tym też mniej więcej czasie (1351–1363) wielkiemu księciu Olgierdowi udało się pokonać nad Sinymi Wodami Tatarów i w rezultacie zdobyć Kijów (lub ponownie zhołdować – dyskusja nie została rozstrzygnięta)². Nie mniej jednak fakt, że Włodzimierz Olgierdowicz jako książę kijowski z ramienia Litwy odnotowany jest dopiero pod 1384 rokiem³, przy braku wzmianek do tego czasu o innym księciu kijowskim, sugeruje, iż początkowo zwierzchność wielkiego księcia nad Kijowszczyzną mogła być bardziej luźna i dopiero objęcie władzy przez Włodzimierza jako władcę dzielnicy kijowskiej, który w dodatku wybijał własną monetę, stanowiła włączenie w pełni Kijowszczyzny w strukturę polityczną Wielkiego Księstwa Litewskiego. W każdym razie wpływy na Rusi południowej zostały wówczas, czyli w 2. poł. XIV podzielone między Polskę a Litwę, przy utrzymaniu pretensji do tych ziem (i tatarszczyzny) ze strony Złotej Ordy i pozostawaniu tychże na Dzikich Polach. Gdy Ludwik Andegaweński objął tron polski po śmierci Kazimierza Wielkiego nie tylko poddał Ruś Czerwoną Koronie Węgier, ale jeszcze zhołdował Koriatowiczów (Borysa i Aleksandra) z Podola (1377). W 1394 roku oddziały pod dowództwem księcia Witolda działającego w imieniu i na rozkaz króla polskiego a zarazem wielkiego księcia litewskiego Władysława Jagiełły usunęły Koriatowiczów z Podola, kończąc w ten sposób zwierzchność nad nim Węgier. Zajęte zostało całe Podole z Braławiem i Kamieńcem (główne zamki Podniestrza i Poboża) a następnie część zachodnia oddana została jako lenno Korony Polskiej możnowładcy polskiemu Spytkowi z Melsztyna, wojewodzie krakowskiemu, zaś wschodnia (Braław) w lenno lub jako zastaw księciu Witoldowi⁴. Taki stan władania Podolem, choć sam zarząd zachodnią jego częścią ulegał dość częstym zmianom (śmierć Spytko nad Worskłą w 1399 r., zdrada Świdrygiełły w 1402 roku – kolejnego po Spytku lennika Królestwa Polskiego z Podola zachodniego, zarząd starostów królewskich), trwał do 1411 roku. Wtedy to król także Podole zachodnie oddał w dożywotnie lenno Witoldowi. Przysięga szlachty podolskiej (1418) zapewniała co prawda powrót Podola po śmierci Witolda pod bezpośrednie władanie króla polskiego, lecz dopiero po śmierci Witolda. Według Janusza Kurtyki nie przeszkodziło to

¹ W najnowszej pracy Janusza Kurtyki dotyczącej dziejów Podola w tym okresie (Podole w średniowieczu i okresie nowożytnym: obrotowe przedmurze na pograniczu cywilizacji, w: tegoż, Podole w czasach jagiellońskich. – Kraków 2011. – S. 91–160) podana została bogata literatura przedmiotu.

² Ibidem. – S. 98–101, z wykazem najważniejszej literatury na s. 100, przyp. 14. Na temat Kijowszczyzny w owym czasie dodatkowo odsyłam do prac *Oleny Rusiny*. Studji z istorji Kiewa ta Kyivs'koi zemli. – Kiev, 2005, oraz *Istoria Kyivs'kogo knjazistva XIV–XV st. u svitli novih danih*, w: *Ukraina kriz' viki*, pod red. O. Oniščenko. – Kiev, 2010. – S. 184–202.

³ *Tęgowski J.* Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów. – Poznań-Wrocław, 1999. – S. 81.

⁴ *Kurtyka J.* Podole. – S. 117–119.

jednak Witoldowi w podjęciu działań na rzecz trwałego zespolenia obu części Podola i «w efekcie na zwiążanie zachodniego Podola z Litwą»⁵

Z akcją likwidacji księstwa podolskiego Koriatowiczów jesienią 1394 roku związana była wyprawa księcia litewskiego Skirgiełły na Kijów. Akcja Skirgiełły miała na celu przejęcie od Włodzimierza Olgierdowicza dzielnicy kijowskiej. Nie wnikać czym zostało spowodowane owo działanie – czy, jak chce jedna interpretacja wydarzeń, z powodu politycznego zbliżenia Włodzimierza do Moskwy lub do Koriatowiczów, czy – co bardziej dla ówczesnych stosunków wewnętrznych Wielkiego Księstwa miarodajne, jako swego rodzaju rekompensata dla Skirgiełły za utraconą w wyniku ugody ostrowskiej z 1392 roku na rzecz Witolda pozycję księcia trockiego i namiestnika Litwy, dokonana kosztem wiernego do tej pory Jagielle księcia Włodzimierza. Ta druga możliwość o tyle bardziej prawdopodobna, że zaraz po porozumieniu ostrowskim stosunki między Witoldem a Skirgiełłą były bardzo napięte. Oddanie temu ostatniemu, do 1392 roku najbliższemu współpracownikowi Jagielle, we władanie Kijowa a wraz z nim odpowiedzialności za politykę południowo-wschodnią zrównywało jego polityczną pozycję z Witoldową⁶. Niestety bardzo szybko po objęciu Kijowa Skirgiełło zmarł. Mimo tego nie doszło jednak do przywrócenia księcia Włodzimierza z małego Kopyła na kijowski stolec. Do Kijowa został przez Witolda ostatecznie posłany książę Iwan Olgimuntowicz Holszański, ale tylko jako namiestnik⁷.

Choć zarówno Kijowszczyzna jak całe Podole (od 1411 r.) znalazły się ostatecznie pod władaniem wielkiego księcia litewskiego, to widać różnicę wyraźną w sposobie zarządzania tymi ziemiami. I nic dziwnego, zwłaszcza biorąc pod uwagę kulturowo-religijną rangę Kijowa wśród politycznych centrów Rusi, a dodatkowo uwzględniając inne podstawy władzy Witolda na Podolu (dożywotnie lenno z ramienia Królestwa Polskiego) niż na Kijowszczyźnie mającej stanowić część składową Wielkiego Księstwa Litewskiego. Podole zarządzane było przez starostów Witoldowych, i to szczególnie mu oddanych ludzi, co widać szczególnie wyraźnie w wypadku zachodniej części – Jerzy

⁵ Ibidem. – S. 125–126.

⁶ Zob. *Nikodem J.* Rola Skirgiełły na Litwie do 1394 roku, w: *Scripta minora*, pod red. B. Lapisa. – T. 2. – Poznań, 1998. – S. 119–126; *Tęgowski J.* Pierwsze pokolenia. – S. 101–103.

⁷ Inaczej *Rusina O.* Studji... – S. 85–87, która w książkach Holszańskich widzi ze względu na ich pochodzenie pierwszą litewską dynastię książąt Kijowa, zaś opinie o namiestniczym charakterze ich władzy uważa za niepoparte źródłowo. Z kolei jedynym dowodem na jakoby książęcy charakter władzy Holszańskich w Kijowie do lat 30-tych XV wieku ma być pomieszczenie ich obok potomków Włodzimierza Olgierdowicza w «Pomianniku Kijewsko-Pieczerskiej Ławry» wśród książąt kijowskich.

Giedygołd, Piotr Montygirdowicz, Jan Dowgird⁸. Utrzymanie starostw na Podolu było spowodowane zarówno dość silnym osadnictwem polskim oraz wpływami – i za Koriatowiczów przecież ciążyło ono do Korony Polskiej – stąd częściowo brało się podobieństwo administracji. Już za Koriatowiczów funkcjonował zarząd starościński. Natomiast w wypadku Kijowszczyzny Witold mógł śmieiej realizować swoją politykę centralizacyjną, polegającą m.in. na likwidacji książęcych dzielnic i ściślejszym wiązaniu ich z dworem wielkohospodarskim, czyli głównym ośrodkiem władzy. Znani są jedynie trzech Witoldowi namiestnicy Kijowa – książę Iwan Olgimuntowicz Holszański (od 1390 roku bliski bardzo Witoldowi, zresztą jego szwagier; wcześniej wymieniany wśród bojarów Jagiełły), który na namiestnictwie pojawił się ok. 1396 roku⁹, Jerzy Giedygołd przed 1411 rokiem i książę Michał Iwanowicz Holszański – syn Olgimuntowicza potwierdzony między 1422/23 a 1433 rokiem¹⁰. Przypuszczam, że przejście Giedygołda na starostwo podolskie około 1411 roku spowodowało obsadzenie namiestnictwa kijowskiego przez księcia Michała Holszańskiego. Jeśli dobrze zrozumiałam intencję, prof. Olena Rusina w swych tekstach poświęconych książętom kijowskim owego czasu, zdaje się skłaniać ku przekonaniu, iż Holszańscy mieli mieć w Kijowie status książąt dzielnicowych. Z kilku powodów przyjmuję jednak, iż nie mieli oni a nawet nie mogli założyć nowej dynastii kijowskiej:

1. Stałoby to w sprzeczności z planami politycznymi ich zwierzchnika (i dobrodzieja) wielkiego księcia Witolda, tak centralizacyjnymi realizowanymi świadomie przez całe panowanie oraz tymi wobec ziem ruskich.

2. Podobnie postępował Witold wobec m.in. Smoleńska i Połocka – innych istotnych udzielnych księstw ruskich, które przekształcał w namiestnictwa, włączył w strukturę administracyjną Wielkiego Księstwa, a gdzie również na namiestnictwa powoływał przedstawicieli rodów kniaziowskich – szczególnie kniaziów Druckich w Połocku (Iwana Semenowicza i Grzegorza Semenowicza), Jamonta Tułuntowicza (Smoleńsk), Romana Michałowicza Brińskiego, nawet Semena Lingwena Olgierdowicza (Połock)¹¹.

3. Po kniaziu Iwanie Olgimuntowiczu a przed kniazem Michałem Iwanowiczem Witold namiestnikiem w Kijowie uczynił Jerzego Giedygołda, możnego pana litewskiego. Zatem nie miała miejsca kontynuacja panowania

⁸ *Kurtyka J.* Podole.. – S. 126–127

⁹ Do niejasności związanych tak z charakterem władzy, jak przede wszystkim z chronologią występowania w Kijowie Iwana Olgimuntowicza odniosłam się w pracy *Korczak L.* Monarcha i poddani. System władzy w Wielkim Księstwie Litewskim w okresie wczesno jagiellońskim. – Kraków, 2008. – S. 68–69.

¹⁰ *Ibidem.* – S. 74–75, 79, 81–82. – Przep. 145, 100, 181.

¹¹ *Ibidem.* – S. 98–99.

rodu kniaziowskiego. To wyłącznie od woli wielkiego księcia zależało komu zostanie powierzony zarząd nad ziemią kijowską.

4. Holszańscy, choć kniaziowie, jednak byli niedynastycznego alitewskiego przy tym pochodzenia. Dla wielkiego księcia decydującego o tym, komu powierzyć tak odpowiedzialną funkcję jak namiestnictwo kijowskie, mogło to wręcz stanowić atut. Silnie związani z politycznie i rodzinnie z Witoldem, szczerze mu oddani, ale nie równorzędni statusem przedstawicielom rodu Olgierdowiczów, więc daleko mniej groźni pod względem ambicji politycznych. Nie umniejszając ich zasług dla samego Witolda, nie ma też powodu sądzić, że tenże godziłby się na tak wyjątkowe wywyższenie Holszańskich i hodowanie sobie na księstwie kijowskim kolejnych potencjalnych konkurentów – szczególnie gdy krewniaczka Holszańskich została królową i matką następców tronu polskiego oraz wielkoksiążęcego. Witold z pewnością doceniał i znał jaką polityczną wartość dla utrzymania i rozszerzenia panowania na Rusi stanowi posiadanie Kijowa – jej serca. Oddanie go we władanie, nawet lenne, jakiegokolwiek kniaziowskiej dynastii szybko i łatwo mogło narazić Wielkie Księstwo na odłączenie się udzielnego księstwa od państwa litewskiego.

Posiadając dożywotnio Podole Witold liczył ze swej strony na trwałe zespolenie obu części zachodniej i wschodniej, które choć miały odrębny zarząd to jednak starościński, i w efekcie na związanie tych ziem z Litwą (tak jak to zrobił z Kijowszczyzną). Świadczą o tym liczne nadania ziemskie, adresowane głównie do bojarstwa ruskiego, tak by stworzyć polityczną przeciwwagę dla napływowej polskiej szlachty i polonizującej się głównie na zachodzie grupy bojarów podolskich. Wykupywał nawet od szlachty polskiej – m.in. od Piotra Szafrąca, nadane jej przez króla dobra na Podolu¹². Działał w tej mierze bardzo konsekwentnie i wbrew interesom Królestwa Polskiego, które z kolei w stosunkach zewnętrznych podkreślało zwierzchni charakter swej władzy nad Podolem i wielkim księciem Witoldem, co było widać przede wszystkim na przykładzie traktatu lubowelskiego (1412) i kieźmarskiego (1423) Władysława Jagiełły z królem Węgier Zygmuntem Luksemburskim, mających rozwiązać problem rywalizacji polsko-węgierskiej o wpływy na Rusi południowo-zachodniej i obszarze nadczarnomorskim. Układy te objęły co prawda Witolda, tylko dlatego że dotyczyły ziem podległych władzy króla Władysława Jagiełły. Wielki książę Witold występował więc w nich w roli lennika. W przygotowywaniu porozumienia lubowelskiego swój aktywny udział mieli doradcy wielkiego księcia Witolda, którzy znaleźli się wśród pełnomocników wyznaczonych na rokowania tylko przez samego króla Jagiełłę. Ich obecność można wyjaśnić więc tym, że i tak ich panem zwierzchnim był

¹² *Kurtyka J.* Podole... – S. 125–127.

Władysław Jagiełło. Ważne jest, że pełnomocników jako swoich wskazywał sam Jagiełło. Delegatem króla z ziem litewskich był Mikołaj z Gorzkowa biskup wileński - na biskupstwo przedstawiony przez króla, drugim zaś bojar litewski Jerzy Giedygołd, wówczas starosta podolski, zatem znający najlepiej problem rywalizacji polsko-węgierskiej na południowym wschodzie, zaś samo Podole było trzymane całkiem od niedawna przez Witolda jako lenno Królestwa¹³. Podobnie sprawa przedstawiała się w odniesieniu do kolejnego traktatu przymierza polsko-węgierskiego zawartego w Kieżmarku w 1423 roku, którym także został objęty wielki książę Witold. Tym razem jednak nawet wśród pełnomocników Jagiełły w negocjacjach z Węgrami nie było nikogo reprezentującego Wielkie Księstwo, jedynie podczas samego zjazdu monarchów w Kieżmarku i wśród sygnatariuszy dokumentu przymierza znalazło się dwóch współpracowników Witolda, sekretarz Mikołaj Sepieński i starosta podolski Jerzy Giedygołd. Sam Witold, podobnie zresztą jak 11 lat wcześniej w Lubowli, udziału w spotkaniu monarchów i zawarciu układu sojuszniczego nie brał.

Działania Witolda wobec ziem Południowej Rusi ściśle wiązały się z realizacją jednego z celów polityki zewnętrznej Litwy, możliwe iż wytyczonego jeszcze za Mendoga w poł. XIII w., ale sformułowanego wyraźnie za Olgierda 100 lat później. Dla Litwy połowy XIV wieku Alvydas Nikžentaitis wskazał na trzy podstawowe cele polityki zagranicznej: (1) pokój z Krzyżakami, (2) przyłączenie ziem Bałtów, znajdujących się pod ich władzą, (3) podporządkowanie sobie całej Rusi¹⁴. Kto wie, czy już wtedy ten trzeci nie był celem głównym. Ich realizacja była niesłychanie trudna nie tylko ze względu na rozległość planów, ale też na siłę przeciwników. Stosując terminologię z teorii stosunków międzynarodowych, litewski politolog Zenonas Norkus określił, że Litwa między XIII a XV w. należała do dwóch międzyjednostkowych systemów politycznych – środkowoeuropejskiego, który stanowił część szerokiej chrześcijańskiej społeczności, oraz do systemu wschodnioeuropejskiego, w którym hegemonem była Złota Orda przynależąca wówczas do społeczności muzułmańskiej¹⁵. Niektórzy historycy ujmowali to samo przy pomocy twierdzenia, że Wielkie Księstwo Litewskie było buforem, który zagradzał Niemcom drogę ekspansji do Europy Wschodniej,

¹³ Szersze wyjaśnienie zob. *Korczak L.* Monarcha i poddani. System władzy w Wielkim Księstwie Litewskim w okresie wczesno jagiellońskim. – Kraków, 2008. – S. 131. – Przyp. 27.

¹⁴ *Nikžentaitis A.* Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės užsienio politikos veiksmų programa, «Lituanistica» 1900. – Nr 3. – S. 31–41.

¹⁵ *Norkus Z.* Nepasiskelbusioji imperija. Lietuvos Didžioji Kunigaikštija lyginamosios istorinės imperijų sociologijos požiūriu. – Vilnius, 2009, charakteryzuje systemy polityczne oraz społeczności, do których przynależało Wielkie Księstwo Litewskie i analizuje pozycję jaką zajmowało państwo litewskie w tych układach.

a Tatarom – do Europy Środkowej¹⁶. Wielcy książęta Litwy, odpierając na północy najazdy Zakonu krzyżackiego i jednocześnie dokonując ekspansji na ziemie Rusi, pozostające pod kontrolą i wpływem chanów Złotej Ordy, prowadzili niezwykle wyczerpującą grę polityczną na dwóch odległych i nie powiązanych ze sobą politycznie frontach. Z pewnością unia dynastyczna z Polską, która umożliwiła realizację pierwszego i drugiego celu polityki litewskiej dopomogła Litwie skupić się na realizacji celu trzeciego, także dzięki mocnemu zakotwiczeniu się Wielkiego Księstwa na całym Podolu. Władając Podolem i posiadając bezpośrednio ziemię kijowską mógł Witold przystąpić do realizacji swojego śmiałego i radykalnego planu południowo-wschodniego. Henryk Łowmiański określił ów projekt jako «zmierzający do zniszczenia i opanowania Kipczaku. Zdawało się, że w ten sposób gospodar litewski stanie się panem sytuacji na wschodzie, uzależni od siebie Złotą Ordę, a tym dwom siłom, litewskiej i tatarskiej, połączonym pod jednym zwierzchnictwem, nic nie zdoła się oprzeć.»¹⁷

Sytuacja w świecie tatarskim zdawała się tym planom sprzyjać. Wybuchła wojna między dotychczasowymi sojusznikami – sułtanem Turanu Tamerlanem, a Tochtamyszem – chanem Złotej Ordy. Szukając sojuszników, ten drugi ofiarował w 1393 roku Jagielle i Witoldowi przymierze. Pokonany nad Terekiem w 1395 roku, schronił się z wiernymi sobie ułusami na Litwie i oddał się w Kijowie pod opiekę Witolda, prosząc go o odzyskanie władzy, bowiem Tamerlan osadził na tronie chańskim Temura Kutługa. Ok. 1398 roku chan Tochtamysz w specjalnym jarłyku w zamian za pomoc w przywróceniu mu władzy w Ordzie rezygnował na rzecz Witolda z ziem ruskich podporządkowanych niegdyś Tatarom¹⁸. Ale jeszcze istotniejsze jest, iż owe konflikty w świecie tatarskim Witold wykorzystał do podjęcia realizacji głównego ruskiego celu. Jesienią 1395 r., zatem w czasie gdy to pod jego już kontrolą znajdowała się ziemia kijowska, głosząc, iż ma zamiar walczyć z Temur-Kutłukiem, podjął wyprawę na księstwo smoleńskie. Podlegało ono jako lenno wielkiemu księciu litewskiemu, ale Witold stracił zaufanie do księcia Gleba Światosławowicza, który według przekazu latopisów miał okazać swemu zwierzchnikowi nieposłuszeństwo¹⁹. Po zdobyciu Smoleńska Witold

¹⁶ Zob.: Jučas M. Lietuvių karo su kryžiuočiais istoriografija, w: Lietuvių karas su kryžiuočiais, pod red. J. Jurginisa. – Vilnius, 1964. – S. 46, 47–48.

¹⁷ Łowmiański H. Polityka Jagiellonów. Przyg. do druku K. Pietkiewicz. – Poznań, 2006. – S. 169.

¹⁸ Kurtyka J. Repertorium podolskie. Dokumenty do 1430 roku, w: tegoż, Podole w czasach jagiellońskich. – S. 350–354.

¹⁹ Полное собрание русских летописей. – Т. 35. – С. 72.

wyrugował stamtąd książąt Światosławowiczów²⁰ i osadził w nim, lecz tylko jako namiestników, wiernego sobie od dawna kniazia litewskiego Jamonta Tułuntowicza oraz bojara Wasyla Borejkwicza²¹. Ówczesny sukces polityki ruskiej litewskiego władcy został wzmocniony przez jego zjazd z wielkim księciem moskiewskim Wasylem I, w następnym roku w Smoleńsku właśnie. Nie tylko oznaczało to uznanie ze strony Moskwy terytorialnej zdobyci Litwy i sojusz antytatarski, ale w dodatku umożliwiło przyjazd metropolity Cypriana w celu dokonania wizytacji ruskich prowincji Litwy w 1396–1397 roku²². Korzystając z uregulowania spraw ruskich oraz kryzysu Złotej Ordy, Witold podejmował wyprawy na południowym wschodzie, docierając w rejonie ujścia Dniestr. Niestety decydująca wyprawa na stepy skierowana przeciwko Temur-Kutłukowi, której punkt zborny stanowił Kijów, zakończyła się w sierpniu 1399 roku wielką katastrofą Witolda i jego sojuszników. Oczywiście klęska ta obróciła wniwecz plany, jakie roił sobie Witold wobec Tatarów, ale jak oceniał je H. Łowmiański, i tak nie były one realne²³. Rozprężenie jakie panowało w Ordzie i tak pozwoliło Witoldowi już po wielkiej wojnie z Zakonem krzyżackim powrócić do aktywnej polityki tatarskiej, której bez posiadania Kijowszczyzny prowadzić by na odpowiednią skalę nie mógł. Kiedy po śmierci Tamerlana (1405) i jego protegowanego – chana Edygeja (zm. 1419), Złota Orda ostatecznie zaczęła się rozpadać na mniejsze twory polityczne, wielki książę litewski mógł ją kontrolować, powołując na chanów zależnych od siebie potomków Tochtamysza. Z kolei bez takiego zabezpieczenia ziem Rusi Południowej nie mogłyby aktywnie i bezpiecznie działać na Rusi północnej.

Lidia Korchak

The role of southern Ruthenia in the political plans of the Grand Duke Vytautas

The political situation of the lands of southern Ruthenia was disastrous in the High Middle Ages. The territories around the old state and cultural centre, which was Kiev, were not only dispersed due to the Mongols' invasion

²⁰ Byli oni zresztą jego szwagrami, bowiem żoną Witolda Kiejstutowicza była córka Światosława Iwanowicza smoleńskiego, Anna.

²¹ Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy. – T. 4, pod red. A. Rachuby. – Warszawa, 2003. – S. 48.

²² *Prisielkov M.* Troickaia letopis'. Rekonstrukcja teksta, Moskwa-Leningrad, 1950. – S. 447.

²³ *Łowmiański H.* Polityka... – S. 169.

but what's more, they were to be under the yoke of nomadic people for a long time. Kiev remained the symbol of old, great Ruthenia although it had lost the position of the cultural and power centre. For that reason, the ousting of the Golden Horde and taking control over Kiev was one of the goals of the political plan of Grand Dukes of Lithuania which Algirdas formulated in the mid 14th c.

The predominance that Lithuania gained over southern Ruthenia (the Kiev land and Podolia) during the reign of Vytautas is reported in the sources quite inconsistently. There is a lot of information about the struggle between Lithuania, Poland and Hungary in Podolia, whereas the history of the Kiev land in the second half of the 14th c. is not reported at all. Additionally, the administrative status of the Kiev land, especially during the reign of Vytautas, instigates many discussions. In Kiev, likewise in Smolensk at more or less the same time, there were Grand Duke's governors instead of regional feudal dukes. There are some reasons why the Olshanski princes should not be treated as Kievan regional dukes.

Vytautas's action plan for Podolia and the Kiev land was closely connected with the one for northern Ruthenia. Not having secured the reign of Lithuania in the south, Vytautas could not have been operating so actively and safely in the north since the 1390-ies.